
Inhoudsopgave

Inleiding	2
De opleiding diergeneeskunde binnen de faculteit farmaceutische, biomedische en diergeneeskundige wetenschappen	3
1. <i>Onderwijsfilosofie en doelstellingen</i>	3
2. <i>Het programma</i>	4
2.1. Karakteristieken van het programma	4
2.2. Opbouw van het programma	4
2.3. Inhoud van het programma	4
2.4. Gebruikte werkvormen	6
2.5. Toetsing	6
2.6. Vaardigheden van studenten	6
3. <i>Eindverhandeling en stage</i>	7
4. <i>De student en zijn/haar onderwijs</i>	8
4.1. Instroom en totaal aantal studenten	8
4.2. Slaagcijfers en rendementen	8
4.3. Gemiddelde studieduur	10
5. <i>Studeerbaarheid</i>	11
5.1. Studietijd	11
5.2. Studievoorzichting en –begeleiding	11
6. <i>De faciliteiten</i>	12
7. <i>De afgestudeerden</i>	12
8. <i>De staf</i>	13
9. <i>Internationalisering</i>	13
10. <i>Interne kwaliteitszorg</i>	14
10.1. Het zelfstudierapport	14
10.2. De interne kwaliteitszorg	14
Bijlage 1: Personalía van de leden van de visitatiecommissie	16
Bijlage 2: Bezoekschema	18

Met dit rapport brengt de visitatiecommissie diergeneeskunde verslag uit van haar beoordeling van de opleiding diergeneeskunde aan het Universitair Centrum Antwerpen, die zij heeft bezocht van 14 tot 16 november 2001.

De samenstelling van de commissie was als volgt:

Voorzitter:

- **Prof. Dr. C.J.G. Wensing**, hoogleraar anatomie en embryologie aan de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht.

Leden:

- **Prof. Dr. M.E. Everts**, hoogleraar veterinaire fysiologie aan de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht.
- **Prof. Dr. G. Maes**, hoogleraar fysische en analytische scheikunde aan het Departement Scheikunde van de Katholieke Universiteit Leuven.
- **Mevr. A. Van Linthoudt**, gewezen stafmedewerker kwaliteitszorg aan de Vlaamse Interuniversitaire Raad (tevens secretaris van de commissie).

Voor een kort curriculum vitae van de leden van de commissie wordt verwezen naar bijlage 1.

Tijdens haar bezoek heeft de commissie, na een inleidende vergadering en een informele kennismaking met vertegenwoordigers van de universiteit en de opleiding, gesprekken gehad met alle geledingen die bij de opleiding zijn betrokken. Zo sprak zij met het faculteitsbestuur en de opstellers van het zelfstudierapport, de studenten uit de onderwijscommissie, de leden van het academisch personeel uit de onderwijscommissie, een studentendelegatie, het assiterend academisch personeel, het zelfstandig academisch personeel, afgestudeerden, verantwoordelijken voor studieadvies en begeleiding, ombudspersoon en verantwoordelijke voor internationalisering. De commissie bracht ook een bezoek aan de onderwijsinfrastructuur en heeft de gelegenheid gekregen allerlei schriftelijk materiaal zoals handboeken, examenvragen, infobrochures, verslagen van de onderwijscommissie en dergelijke in te kijken. Bij het einde van het bezoek werden, na een afsluitend gesprek met het faculteitsbestuur en een intern beraad van de commissie, de eerste conclusies en aanbevelingen mondeling gepresenteerd door de voorzitter van de commissie.

Het gedetailleerde bezoekschema is toegevoegd als bijlage 2.

De commissie heeft haar taak met veel arbeidsvreugde uitgeoefend. Zij wenst al diegenen die hebben meegewerkt aan de voorbereiding en het vlotte verloop van de visitatie uitdrukkelijk te bedanken. Zij heeft een bijzondere waardering voor de openheid waarmee tijdens het bezoek van gedachten kon worden gewisseld.

De commissie hoopt tenslotte met dit rapport een constructieve bijdrage te hebben geleverd aan de kwaliteit van de opleiding diergeneeskunde van het RUCA. Ze rekent erop dat met deze visitatie een proces werd aangezet dat leidt tot een permanente optimalisering van het curriculum en een blijvende aandacht voor de kwaliteit van de aangeboden opleiding.

De opleiding diergeneeskunde binnen de faculteit farmaceutische, biomedische en diergeneeskundige wetenschappen

---

1. Onderwijsfilosofie en doelstellingen

De algemene doelstelling van de kandidaatsopleiding diergeneeskunde bestaat volgens het zelfstudierapport in "het leggen, door middel van academisch onderwijs, van een solide, ruime basis voor de verdere opleiding tot bekwame dierenartsen en het aanreiken van een wetenschappelijke vorming." Dit betekent dat een afgestudeerde kandidaat-dierenarts "over de nodige basiskennis, vaardigheden en attitudes moet beschikken om zonder problemen de tweede fase van zijn opleiding aan een andere universiteit aan te vatten." "Het verwerven en verwerken van basiskennis staan centraal en zijn van fundamenteel belang voor het analyseren en oplossen van problemen, het kritisch denken, het verwerven van vakkennis, het aanleren van een wetenschappelijke attitude en vaardigheden en ten slotte voor het verwerven van inzicht in de diergeneeskunde." Deze doelstellingen wil men enerzijds bereiken via de wetenschappelijke steunvakken die een goede basis inzake natuurwetenschappelijke kennis en vaardigheden moeten bijbrengen, en anderzijds de eigenlijke diergeneeskundige basisvakken, waarvan de inhoud voornamelijk gericht is op de kennis van het normale dier.

Deze algemene doelstellingen worden in het zelfstudierapport geconcretiseerd in een achttal eindtermen, die verder worden vertaald naar de verschillende opleidingsonderdelen waaruit het programma is opgebouwd.

De visitatiecommissie is van oordeel dat de doelstellingen en eindtermen in het zelfstudierapport helder en duidelijk zijn geformuleerd. De vraag kan echter gesteld worden of de doelstellingen en eindtermen niet te ambitieus zijn geformuleerd, en in de gegeven omstandigheden en met de gegeven middelen wel kunnen worden gerealiseerd. Zo is het personeelsbestand te beperkt om werken in kleine groepen mogelijk te maken, nochtans een vereiste om het probleemoplossend vermogen van de studenten te ontwikkelen en hen te leren werken in teamverband. Verder is het, onder meer omwille van de infrastructuur, niet mogelijk te werken met levende dieren, hetgeen de verduidelijking van de diergeneeskundige relevantie van het programma naar de studenten toe niet ten goede komt.

De doelstellingen en eindtermen kunnen worden getypeerd als doelstellingen en eindtermen voor een universitaire eerste-cyclusopleiding.

De doelstellingen zijn voldoende bij de studenten bekend. Wel hebben de studenten twijfels over de relevantie en vooral de omvang van de wetenschappelijke steunvakken in functie van het bijbrengen van een degelijke wetenschappelijke basis. Meer bepaald gaat het in de eerste kandidatuur over de vakken algemene en anorganische scheikunde, natuurkunde, plantkunde en dierkunde, en in de tweede kandidatuur over het vak analytische scheikunde (zie 2.3.).

Eén van de voornaamste bemerkingen van de commissie is dat de operationalisering van sommige doelstellingen en eindtermen in het programma beter kan. Van de acht geformuleerde eindtermen zijn er niet minder dan vier die slechts in één of maximaal twee van de opleidingsonderdelen van de drie opleidingsjaren zijn vertaald. Drie van deze eindtermen betreffen daarenboven specifiek diergeneeskundige eindtermen.

2. Het programma

2.1. Karakteristieken van het programma

De visitatiecommissie is van mening dat het programma van de kandidaatsopleiding diergeneeskunde onvoldoende mogelijkheden biedt om het probleemoplossend vermogen van de studenten te ontwikkelen en het onafhankelijk en kritisch denken te bevorderen. De bestaande laat niet toe op regelmatige basis in kleine groepen te werken (zie 8.). Ook in de evaluatie wordt weinig getoetst op probleemoplossend vermogen. De examinering is, op een aantal uitzonderingen na, in hoofdzaak gericht op het verwerven en reproduceren van feitenkennis (zie 2.5.).

Het zelfstandig leren en werken worden voldoende gestimuleerd. De aanzetten die op dit vlak werden genomen (bv. het opzoeken van informatie via internet), dienen echter verder uitgebouwd te worden.

De commissie meent dat het programma voldoende mogelijkheden biedt om een zicht te krijgen op de samenhang tussen de opleiding en de latere beroepsuitoefening. Toch zou het mogelijk moeten zijn om, bv. via de keuze van voorbeelden, de verschillende opleidingsonderdelen meer te laten aansluiten bij de interessesfeer van studenten diergeneeskunde. Het ontbreken van een bovenbouwopleiding en daardoor ook van een kliniek, werkt op dit vlak uiteraard niet bevorderend. Afspraken met dierenartspraktijken zouden een mogelijke oplossing kunnen bieden.

Ten slotte is de commissie van mening dat het programma niet voldoende mogelijkheden biedt voor het aanleren van een attitude van life-long learning. De eindterm inzake het volgen van de wetenschappelijke literatuur en het zich eigen maken van nieuwe inzichten en methoden, komt in het gehele programma slechts in twee opleidingsonderdelen aan bod.

2.2. Opbouw van het programma

De eerste-cyclusopleiding diergeneeskunde bestaat uit drie kandidaturen. Na de invoering van het decreet betreffende de universiteiten in de Vlaamse Gemeenschap in 1991 werd het programma herschikt. Hierbij heeft men er volgens het zelfstudierapport voor geopteerd de eerste kandidatuur niet te overbelasten, en een verantwoorde spreiding tussen theorie en praktijk door te voeren. Het programma kan worden onderverdeeld in twee soorten opleidingsonderdelen: de wetenschappelijke steunvakken en de diergeneeskundige basisvakken (zie 1.). Het programma is door alle studenten verplicht te volgen, en er zijn geen keuzemogelijkheden voorzien.

De visitatiecommissie is van oordeel dat het programma evenwichtig is qua opbouw. De coherentie van het programma is echter voor verbetering vatbaar. De horizontale afstemming tussen diergeneeskundige basisvakken als anatomie en fysiologie lijkt weinig aanwezig. Ook de aanpak van de wetenschappelijke steunvakken is niet altijd coherent, zelfs niet binnen hetzelfde vakgebied. Dit wordt bijvoorbeeld geïllustreerd door het niet op uniforme wijze gebruiken van symbolen in de twee onderdelen van het wetenschappelijke steunvak chemie.

2.3. Inhoud van het programma

De visitatiecommissie meent dat de kandidaatsopleiding diergeneeskunde in zijn geheel genomen over een degelijk, zei het vrij traditioneel programma beschikt. Zowel het niveau van de wetenschappelijke steunvakken als van de diergeneeskundige basisvakken is goed.

Wel meent de commissie dat de wetenschappelijke steunvakken op een aantal uitzonderingen na in het algemeen te weinig zijn afgestemd op de studenten diergeneeskunde (voornamelijk de vakken algemene en anorganische scheikunde, dierkunde en plantkunde). Dit geldt zeker voor de opleidingsonderdelen die gezamenlijk aan studenten uit meerdere studierichtingen worden gedoceerd. Onder meer door de keuze van voorbeelden zouden deze opleidingsonderdelen meer kunnen aansluiten bij de interessesfeer van de studenten. De initiatieven die op dit vlak reeds werden genomen voor de opleidingsonderdelen natuurkunde en organische scheikunde worden positief gewaardeerd.

Verder is de omvang van een aantal van deze opleidingsonderdelen te groot. Dit geldt volgens de commissie onder meer voor anorganische scheikunde. Hier zouden een aantal onderwerpen die niet meteen relevant zijn voor studenten diergeneeskunde kunnen worden geschrapt. Voor analytische scheikunde (tweede kandidatuur) kan de vraag gesteld worden of dit niet eerder een keuzevak zou moeten zijn dat in de tweede cyclus van de opleiding wordt aangeboden, aangezien dit opleidingsonderdeel thuishoort in één van de mogelijke keuzeprofielen in de latere opleiding.

Wat de diergeneeskundige basisvakken betreft, meent de commissie dat de balancerings van het gedeelte theorie en het gedeelte praktijk in de anatomie beter kan. Meer bepaald verdient de praktijk meer aandacht. De huidige infrastructuur biedt op dit vlak echter weinig mogelijkheden. De verhuizing naar de nieuwbouw moet worden aangegrepen om meer aandacht aan de praktijk te besteden. Een vermindering van het theoretisch gedeelte neuro-anatomie en een sterkere klemtoon op de klinisch relevante onderdelen in de vorm van een vak als topografische anatomie is wenselijk. Verder meent de commissie dat het interessant zou zijn de fysiologie in het tweede semester van de eerste kandidatuur en in de gehele tweede kandidatuur te programmeren. Deels zou dit kunnen door een verdere reductie van de wetenschappelijke steunvakken in de eerste kandidatuur, zoals dit reeds met succes gebeurd is in vergelijkbare opleidingen (geneeskunde, tandheelkunde, biomedische wetenschappen) aan andere Vlaamse universiteiten. Door een dergelijke programmering zou het vak fysiologie ongeveer parallel lopen met de vakken anatomie, biochemie en celbiologie, wat meer mogelijkheden biedt voor de integratie van deze vakken. In de derde kandidatuur zouden de opleidingsonderdelen pathologische anatomie, biochemie en fysiologie hierop naadloos aansluiten.

In de eerste kandidatuur gaat veel aandacht uit naar het gelijkschakelen van het niveau van de studenten. De sterke heterogeniteit van de instroom noodzaakt hiertoe. De opleiding zelf heeft als dusdanig geen invloed op initiatieven zoals bv. een toelatingsproef om de instroom meer gelijk te schakelen. Gezien de vrije toegang tot de opleiding kan een heterogene instroom niet worden vermeden. Toch meent de commissie dat het programma van bij het begin van de opleiding moet gebaseerd worden op een hoger instroomniveau dan nu het geval is. Om eventuele lacunes in de voorkennis op te vangen zou de studenten de mogelijkheid moeten worden geboden deze zelf bij te schaven via zelfstudiemateriaal of inhaallessen. Dit zou toelaten de omvang van de wetenschappelijke steunvakken te beperken en deze meer te concentreren in het eerste semester van de eerste kandidatuur, waardoor in het tweede semester meer ruimte zou ontstaan voor de diergeneeskundige basisvakken. De verdeling van de studielast over de eerste en de tweede kandidatuur zou hierdoor evenwichtiger worden en de selectie zou meer in de eerste kandidatuur gebeuren (zie 4.2.).

Wat het up-to-date zijn van het programma betreft, acht de commissie het positief dat in verschillende opleidingsonderdelen aandacht wordt besteed aan de actualiteit. Ze heeft er echter onvoldoende zicht op kunnen krijgen of recente ontwikkelingen op het vlak van celbiologie, moleculaire biologie en biochemie voldoende in het

programma aan bod komen. Ze beveelt ten stelligste aan deze componenten voldoende aandacht te schenken.

2.4. Gebruikte werkvormen

De commissie is van oordeel dat de onderwijsvormen en -middelen niet in alle opzichten adequaat zijn gegeven de onderwijsdoelstellingen. Een aantal vernieuwende onderwijsvormen, zoals het gebruik van cd-roms, wordt door de commissie positief beoordeeld. Niettemin laat, zoals reeds eerder gezegd (zie 1.), het personeelsbestand niet toe te werken in kleine groepen, waardoor doelstellingen als zelfwerkzaamheid, werken in teamverband, en probleemoplossend vermogen moeilijk kunnen worden gerealiseerd. De voordelen van de relatieve kleinschaligheid van de opleiding zouden beter kunnen worden benut. Verder laat de huidige infrastructuur niet toe te werken met levende dieren.

De onderwijsvormen en -middelen waarvoor wordt geopteerd, worden goed gebruikt. De evolutie van de practica naar meer geïntegreerd onderwijs wordt positief beoordeeld. Wel heeft de commissie vernomen dat voor een aantal opleidingsonderdelen de voorziene uren practica niet steeds worden ingevuld, of worden vervangen door theoretisch onderwijs.

In het algemeen is er een voldoende gevarieerd gebruik van onderwijsvormen en -middelen, al is er toch nog een overwicht aan hoorcolleges en traditioneel ex-cathedra onderwijs.

2.5. Toetsing

Volgens het zelfstudierapport wordt voor de meeste opleidingsonderdelen geopteerd voor een mondeling examen met schriftelijke voorbereiding. Een aantal opleidingsonderdelen wordt alleen schriftelijk geëxamineerd. Een praktisch examen bestaat meestal uit een opdracht in een laboratorium of het oplossen van vraagstukken of oefeningen die tijdens de practica aan bod kwamen.

Een academiejaar is opgebouwd uit twee semesters, gevolgd door een herhalings- en examenperiode. Deze twee examenperiodes (januari en juni) samen vormen de eerste zitting, de tweede zitting vindt plaats in september. In de eerste kandidatuur zijn de studenten verplicht om voor de meeste opleidingsonderdelen die worden gedoceerd in het eerste semester, in januari examen af te leggen, terwijl ze in de andere studiejaar hiertoe sterk worden aangespoord.

De moeilijkheidsgraad van de examens is voldoende. De examens zijn in een aantal gevallen echter te sterk gericht op het reproduceren van feitenkennis, eerder dan op het toetsen van inzicht. Ze voldoen dan ook niet aan de doelstellingen van het programma om de studenten probleemoplossend vermogen bij te brengen.

De organisatie van de examens verloopt adequaat, op een aantal uitzonderingen, met name lange wachttijden bij sommige mondelinge examens, na.

De criteria en de wijze van beoordeling bij de examens zijn goed.

De commissie is ten slotte van mening dat het organiseren van tussentijdse proefexamens voor de eerste kandidatuur, vooral voor de wetenschappelijke steunvakken, een waardevol initiatief zou zijn. Dit zou de studenten vertrouwd maken met de wijze van examineren. Voorwaarde hiervoor is wel dat zulke examens naar vorm en inhoud illustratief zijn voor het definitieve examen. Koppeling van dit gegeven aan een reductie van de wetenschappelijke steunvakken biedt hiertoe de nodige tijdsruimte.

2.6. Vaardigheden van studenten

Er wordt voldoende aandacht besteed aan het bijbrengen van uitdrukkingsvaardigheden in de moedertaal. Ook het bijbrengen van computervaardigheden krijgt voldoende aandacht.

De aandacht besteed aan het bijbrengen van vaardigheden in vreemde talen, met name het wetenschappelijk Engels, is volgens de commissie voldoende maar toch voor verbetering vatbaar. Voor een aantal opleidingsonderdelen wordt gebruik gemaakt van Engelstalig studiemateriaal, maar een uitbreiding van dergelijke initiatieven is wenselijk.

3. Eindverhandeling en stage

Aangezien aan het RUCA enkel de eerste cyclus van de opleiding diergeneeskunde wordt aangeboden, dienen de studenten geen eindverhandeling te schrijven of een verplichte stage te lopen. Wel krijgen de studenten de mogelijkheid tijdens de vakantieperiode een vrijwillige stage te volgen in het buitenland (zie 9.).

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantal studenten

Tabel 1: Aantal studenten diergeneeskunde in de periode '91-'92 t.e.m. '00-'01

acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	3e kan
'91-'92	61	81	29	34
'92-'93	72	96	29	23
'93-'94	74	109	32	28
'94-'95	68	101	53	25
'95-'96	98	130	72	35
'96-'97	116	157	80	47
'97-'98	95	137	97	46
'98-'99	101	134	94	66
'99-'00	98	130	112	65
'00-'01	120	157	102	75

Van het academiejaar '91-'92 tot het academiejaar '96-'97 is het aantal generatiestudenten bijna verdubbeld, van 61 tot 116. In de drie daarop volgende academiejaren ligt het aantal generatiestudenten opnieuw iets lager, om in het academiejaar '00-'01 met 120 opnieuw boven de piek van '96-'97 uit te komen. Het aandeel Belgische generatiestudenten schommelt de laatste tien jaar tussen de 51% en de 66%. De buitenlandse studenten zijn hoofdzakelijk afkomstig uit Nederland (23%-36%).

Qua humaniora-opleiding trekt de opleiding vooral studenten aan uit een wiskundige en/of wetenschappelijke richting (wiskunde-wetenschappen, Latijn-wetenschappen, Latijn-wiskunde) van het algemeen secundair onderwijs. Ongeveer 75% van de studenten heeft volgens het zelfstudierapport een wetenschappelijke vooropleiding met minimum vier uren wiskunde, twee uren biologie, twee uren fysica en twee uren scheikunde genoten.

Verder kan worden vastgesteld dat sinds het academiejaar '95-'96 gemiddeld iets meer dan twee derde van de generatiestudenten vrouwelijk is.

De instroom en het totaal aantal studenten zijn volgens de visitatiecommissie de laatste jaren hoog in verhouding tot de beschikbare middelen en de bestaande staf. Dit maakt het moeilijk de voordelen van de relatieve kleinschaligheid van het RUCA ten volle te benutten.

Opvallend is ook het heterogene karakter van de instroom. Hoewel een groot gedeelte van de studenten een wetenschappelijke vooropleiding heeft genoten, dient de opleiding toch veel tijd en energie te steken in het gelijkschakelen van de wetenschappelijke basis van de studenten (zie 2.3.).

4.2. Slaagcijfers en rendementen

Tabel 2: Slaagpercentages studenten diergeneeskunde in de periode '90-'91 t.e.m. '99-'00
(verhouding aantal geslaagden t.o.v. aantal studenten ingeschreven op de rol)

Acad.jaar	gen	1e kan	2e kan	3e kan
'90-'91	39	40	81	77

'91-'92	32	33	69	88
'92-'93	28	33	93	87
'93-'94	30	42	69	100
'94-'95	51	50	62	84
'95-'96	51	51	60	83
'96-'97	50	50	58	96
'97-'98	51	50	59	80
'98-'99	62	64	54	76
'99-'00	36	48	52	66

Over de periode '90-'91 t.e.m. '99-'00 slaagt gemiddeld 43% van de generatiestudenten. Het gemiddelde slaagpercentage in de eerste kandidatuur bedraagt 46%, tegenover 66% in de tweede kandidatuur en 84% in de derde kandidatuur.

De slaagcijfers in de eerste kandidatuur liggen volgens de commissie te laag. In de periode '94-'95 tot en met '98-'99 lagen de cijfers iets hoger dan de voorgaande jaren (vooral al '98-'99), maar deze stijging is in het jaar '99-'00 opnieuw ongedaan gemaakt. Aangezien de eerste kandidatuur in de context van vrije toegang tot de opleiding fungeert als selectiejaar, en rekening houdende met de heterogeniteit van de instroom, zijn deze cijfers, zeker in de periode '94-'95 tot en met '98-'99, nog min of meer aanvaardbaar of vallen ze in elk geval te verklaren. Toch meent de commissie dat meer aandacht voor het toepassen in plaats van voor het reproduceren van kennis, en het sterker beklemtonen van de diergeneeskundige relevantie van de wetenschappelijke steunvakken, de slaagcijfers in de eerste kandidatuur ten goede zouden komen. Men kan beide vergelijken met de slaagcijfers in de eerste kandidatuur geneeskunde en tandheelkunde, die spectaculair zijn gestegen sedert de programmahervorming en vooral sedert de invoering van de toelatingsproef. Verontrustender nog dan de slaagcijfers in de eerste kandidatuur, zijn de lage en daarenboven nog steeds dalende slaagcijfers in de tweede kandidatuur. Opvallend hierbij is dat de stijging van de slaagcijfers in de eerste kandidatuur en de daling van de cijfers in de tweede kandidatuur min of meer gelijklopen. Dit betekent dat de selecterende functie meer en meer verschuift van de eerste naar de tweede kandidatuur. Dit is een ongewenste situatie.

In de eerste kandidatuur wordt voornamelijk geselecteerd op wetenschappelijke basiskennis, in de tweede kandidatuur op het verwerken van grote hoeveelheden leerstof. Beide selectiecomponenten zouden in de eerste kandidatuur aan bod moeten komen, zodat de tweede kandidatuur niet meer als selectiejaar moet fungeren. Bovendien zouden meer toepassingsgerichte evaluaties de slaagcijfers in beide kandidaturen ongetwijfeld gunstig beïnvloeden.

De slaagcijfers zouden dus zowel in de eerste als in de tweede kandidatuur omhoog moeten, met een verschuiving van de selectie naar de eerste kandidatuur. Een verschuiving van de selectie naar de eerste kandidatuur kan niet enkel tot doel hebben de lage slaagcijfers in de tweede kandidatuur op te krikken. Wel moeten de studenten na de eerste kandidatuur een goed idee hebben van de inhoud van de opleiding.

Dit is een moeilijke problematiek, die nauw samenhang met aspecten zoals de grote klemtoon op de wetenschappelijke steunvakken in de eerste kandidatuur. Volgens de commissie zou moeten gestreefd worden naar een programmahervorming waarbij een reductie van de wetenschappelijke steunvakken in de eerste kandidatuur en een betere afstemming van deze vakken op de richting diergeneeskunde gepaard gaan met een programmering van meer specifiek diergeneeskundige vakken in de eerste kandidatuur (zie 2.3.).

De slaagcijfers in de derde kandidatuur zijn volgens de visitatiecommissie aanvaardbaar, al behoeft de dalende trend gedurende de laatste academiejaren ook hier bijzondere aandacht.

4.3. Gemiddelde studieduur

Van de generatiestudenten haalt volgens de cijfers in het zelfstudierapport ongeveer 42% het diploma van kandidaat-dierenarts. Van de totale instroom van generatiestudenten haalt ongeveer 25% dit diploma in de voorgeschreven periode van drie jaar, ongeveer 10% na vier jaar en ongeveer 7% na meer dan vier jaar.

Een te klein gedeelte van de studenten haalt zijn kandidaatsdiploma in drie jaar. De gemiddelde studieduur is volgens de visitatiecommissie dan ook te hoog.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

De gerealiseerde studietijd is op een aantal uitzondering na voldoende in overeenstemming met de begrote studietijd. Voor een aantal opleidingonderdelen is het aantal toegekende studiepunten echter niet in overeenstemming met de werkelijke studielast. Met name (neuro)anatomie lijkt een aanzienlijk zwaardere belasting in de houden dan mag worden verwacht op basis van het aantal studiepunten.

Daarnaast komt het voor een aantal opleidingonderdelen voor dat meer uren hoorcollege worden gegeven dan in het programma voorzien, of dat de voorziene uren practica niet allemaal worden ingevuld.

De verdeling van de studietijd over de studie jaren heen is niet evenwichtig. De tweede kandidatuur is aanzienlijk zwaarder dan de eerste.

Ook de verhouding tussen het aantal contacturen en het aantal uren vereist voor zelfstudie, is volgens de commissie voor verbetering vatbaar. Zeker in de tweede en de derde kandidatuur moet worden overwogen een gedeelte van de contacturen te vervangen door begeleide zelfstudie.

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

Studievoorlichting

Volgens het zelfstudierapport wordt de studievoorlichting aan abiturienten gecoördineerd door de Commissie Studie-informatie van de Universiteit Antwerpen, die bestaat uit de verantwoordelijken studieadvies en public relations van de drie Antwerpse instellingen. De voorlichting gebeurt individueel (onder meer via het verspreiden van brochures), tijdens infobeurzen en infodagen, en op de campussen zelf.

De voorlichting aan abiturienten verloopt adequaat. Hetzelfde geldt voor de voorlichting en advisering tijdens de studies.

De studiegids die ter beschikking van de studenten wordt gesteld, is volgens de commissie van goede kwaliteit.

Studiebegeleiding

Volgens het zelfstudierapport is de studiebegeleiding aan het RUCA op drie niveaus uitgebouwd: centraal, facultair en departementaal. Op centraal niveau staat de Dienst Studie- en Studentenbegeleiding (DSSB) hiervoor in. Deze dienst staat onder meer in voor individuele inschrijvingsgesprekken met alle nieuwe studenten, overbruggingsonderwijs, studieadvies en algemene studiebegeleiding tijdens het academiejaar, bijvoorbeeld inzake studiemethodiek, bij faalangst en bij persoonlijke problemen. De DSSB treedt ook op als ombudsdienst.

Op facultair niveau wordt door onderwijsassistenten begeleiding georganiseerd bij de opleidingsonderdelen natuurkunde, anorganische en organische scheikunde. Dit gebeurt via groepssessies, drop-in sessies op verzoek van de studenten, een postbussysteem waarmee een antwoord wordt gegeven op schriftelijke vragen en oefeningbundels die kunnen worden geraadpleegd in het studielandschap.

Ten slotte kunnen de studenten op departementaal niveau ook terecht bij assistenten, wetenschappelijk medewerkers en professoren voor algemene en vakgerichte begeleiding.

In de eerste weken van september worden door de Dienst Studie- en Studentenbegeleiding voor de studenten die zich hebben ingeschreven voor de eerste kandidatuur vrijblijvende en kosteloze overbruggingslessen wiskunde en scheikunde georganiseerd. Bedoeling hiervan is de leerstof uit het secundair onderwijs te herhalen en waar nodig te remediëren, om zo tot een homogener instroom te komen.

Het aanbod op het vlak van studiebegeleiding in de eerste kandidatuur is volgens de commissie in principe voldoende, maar de initiatieven zijn niet bij alle studenten voldoende bekend. Het overbruggingsonderwijs voor de aanvang van de eerste kandidatuur wordt door de studenten positief geëvalueerd. In het vervolg van de opleiding verloopt de studiebegeleiding adequaat.

De drempel tussen studenten en ZAP-leden is opmerkelijk hoog, vooral in de eerste kandidatuur maar ook nog later in de opleiding. De studenten kijken op tegen de docenten en zijn niet geneigd vragen te stellen of problemen te signaleren. Hier kan het uitbouwen van echte didactische teams per opleidingsonderdeel, waarin ook medewerkers zitten die in de ogen van de studenten gemakkelijker te benaderen zijn, wellicht een positief effect hebben en leiden tot een levendige interactie (zie 8.).

Verder is de werking van de ombudsdienst onvoldoende bij de studenten bekend, en hebben zij geen duidelijk beeld van de opvolging van eventuele klachten.

6. De faciliteiten

De commissie is van mening dat de onderwijs- en practicumruimten en de laboratoria op de Groenenborgercampus uitstekend uitgerust zijn. De nieuwbouw zal op het vlak van de infrastructuur nog verbetering brengen, vooral voor anatomie. De commissie meent dat de verhuizing moet worden aangegrepen om na te gaan of het werken met levende dieren mogelijk is.

Ook de computerfaciliteiten die ter beschikking staan van de studenten, zijn goed.

In het studielandschap, dat de visitatiecommissie heeft bezocht, is het boeken- en tijdschriftenbestand eerder beperkt. In deze ruimte zijn ook weinig moderne audiovisuele middelen aanwezig. De centrale bibliotheek op de Middelheimcampus, waar zich de meeste boeken en tijdschriften bevinden, werd door de visitatiecommissie niet bezocht. Ook de campus op de Slachthuislaan, waar het grootste deel van het didactisch materiaal zich bevindt, werd door de commissie niet bezocht.

7. De afgestudeerden

Nagenoeg alle afgestudeerde kandidaat-dierenartsen zetten volgens het zelfstudierapport de opleiding verder aan de Universiteit Gent, de enige universiteit in Vlaanderen die de tweede cyclus van de opleiding aanbiedt.

Een groot gedeelte van de afgestudeerde dierenartsen vestigt zich als zelfstandig dierenarts. Daarnaast komen afgestudeerden terecht in de eetwarencontrole, de vleesverwerkende nijverheid, de veevoederbedrijven, de farmaceutische industrie en het onderwijs en onderzoek. Een klein aantal afgestudeerden vindt men terug als inspecteur-dierenarts, is verbonden aan de controlediensten van het ministerie van landbouw of is tewerkgesteld in de ontwikkelingshulp.

De commissie is van mening dat het, met het aangeboden programma, mogelijk is kandidaat-dierenartsen van goed niveau te leveren, die voldoende zijn uitgerust voor de aansluiting op de vervolgopleiding. Wat dit laatste betreft, verdient een betere afstemming met de Universiteit Gent aandacht. Met name de praktische scholing in

de anatomie zou in dit opzicht aan het RUCA meer beklemtoond moeten worden (zie 2.3.).

Verder meent de commissie dat de opleiding onvoldoende contacten onderhoudt met de afgestudeerden. Hoewel aan het RUCA niet de volledige opleiding wordt aangeboden, verdient de oprichting van een alumnivereniging of een andere manier om de contacten met de afgestudeerden op een meer gestructureerde manier te onderhouden, aanbeveling. Verder acht de commissie het, met het oog op een goede terugkoppeling met betrekking tot het onderwijs ook wenselijk een aantal RUCA-afgestudeerden, die hun opleiding voortzetten aan de Universiteit Gent, te betrekken bij de onderwijscommissie (zie 10.1).

8. De staf

De commissie meent dat de omvang van het ZAP-bestand zowel als het AAP-bestand ontoereikend is. Zoals eerder gezegd (zie 1.) zijn de gestelde onderwijsdoelen met het huidige personeelsbestand niet te realiseren. Dit geldt met name voor doelstellingen op het vlak van het probleemoplossend vermogen van de studenten. Ook het werken aan onderwijsvernieuwend initiatieven is met het huidige personeelsbestand moeilijk te realiseren. Verder blijft er voor de ZAP-leden weinig tijd beschikbaar voor eigen onderzoek. Tevens is binnen het beperkte personeelskader de verhouding ZAP-AAP niet adequaat. Het aantal AAP-leden ligt te laag ten opzichte van het aantal ZAP-leden.

Wel acht de commissie het positief dat de onderwijsbelasting van de AAP-leden, ondanks hun kleine aantal, binnen de perken blijft en zij voldoende tijd ter beschikking krijgen voor hun onderzoeksactiviteiten.

De waaier aan specialisaties binnen de staf is over het algemeen goed, al ligt het aantal dierenartsen aan de lage kant. Verder is het ook wenselijk een anatoom-patholoog toe te voegen aan de staf.

De onderwijsinspanningen van zowel de ZAP-leden als de AAP-leden zijn uitstekend.

De commissie stelt voor te overwegen het concept van 'titularis van een opleidingsonderdeel' te vervangen door dat van 'didactische teamvorming'. Dit houdt in dat rond elk opleidingsonderdeel een didactisch team wordt opgezet. Een dergelijk team staat onder leiding van een coördinator, die de hoofdverantwoordelijkheid voor het opleidingsonderdeel blijft dragen, maar samen met alle bij het opleidingsonderdeel betrokken medewerkers, zowel ZAP als AAP en ATP, alle aspecten bekijkt die aan het opleidingsonderdeel raken. Het voordeel hiervan is dat de studenten terecht kunnen bij alle leden van het team, en dat de activiteiten van alle betrokkenen op elkaar worden afgestemd. De eerder vermelde drempel (zie 5.2.) kan hierdoor aanzienlijk gereduceerd worden, vooral in de eerste kandidatuur.

Activiteiten in het kader van didactische scholing van docenten en assistenten krijgen voldoende aandacht. Deze initiatieven zijn nog maar recent opgestart maar worden door diegenen die er aan hebben deelgenomen positief beoordeeld. De commissie beveelt aan de deelname aan deze activiteiten, die op dit moment nog vrijblijvend is, sterk aan te moedigen, en dit niet enkel voor de beginnende ZAP- en AAP-leden.

Bij aanstelling en bevordering van ZAP-leden wordt meer en meer rekening gehouden met didactische kwaliteiten. Deze evolutie wordt positief beoordeeld en moet zeker worden verder gezet, onder meer door de resultaten van de recent ingevoerde docentenevaluatie mee in rekening te brengen (zie 10.1). De impact van didactische kwaliteiten bij aanstelling en verlenging van contracten bij AAP-leden is de commissie niet duidelijk geworden.

9. Internationalisering

Hoewel aan het RUCA enkel de eerste cyclus van de opleiding diergeneeskunde wordt aangeboden en het hoofdaccent inzake internationalisering zich in de hogere jaren bevindt, is het volgens het zelfstudierapport toch de bedoeling de studenten reeds een aanzet tot internationale vorming aan te bieden. De inspanningen situeren zich enerzijds op het algemeen kennisniveau. Hieronder wordt onder meer het uitnodigen van buitenlandse docenten voor het geven van seminars of voordrachten begrepen. Anderzijds hebben de studenten de mogelijkheid tijdens de vakantieperiode na het tweede of het derde jaar van de opleiding op vrijwillige basis een stage in het buitenland (vooral Duitsland) te lopen in het kader van Europese stageprogramma's.

De commissie is van mening dat, zoals ook reeds in het zelfstudierapport is vermeld, de deelname van studenten aan de buitenlandse stages te beperkt is. Om de studenten meer te motiveren, acht ze het wenselijk een aantal studiepunten te verbinden aan het lopen van een stage.

Wat de internationale contacten van de staf betreft, meent de commissie dat de mogelijkheid moet worden onderzocht om een sabbatsverlof in het buitenland door te brengen.

10. Interne kwaliteitszorg

10.1. Het zelfstudierapport

Het kritisch en analytisch gehalte van het zelfstudierapport is goed. Het rapport is een goede weergave van de reële situatie, zoals de commissie ze tijdens haar bezoek heeft aangetroffen, met aandacht voor probleempunten en een realistische inschatting van de sterke punten. Het was voor de commissieleden een zeer informatief document dat een goed uitgangspunt vormde voor de gesprekken.

10.2. De interne kwaliteitszorg

Volgens het zelfstudierapport is op het niveau van de Universiteit Antwerpen de Gemeenschappelijke Onderwijsraad verantwoordelijk voor de interne kwaliteitszorg. Deze raad verricht hoofdzakelijk adviserend en beleidsvoorbereidend werk voor algemene onderwijsaangelegenheden, waaronder de kwaliteitszorg voor het onderwijs. Voor de operationalisering van het beleid staan de Werkgroep Kwaliteitszorg Onderwijs en Onderwijsinnovatie evenals de Dienst Onderwijsvernieuwing en -innovatie in.

Op het niveau van het RUCA behartigt de Onderwijsraad de onderwijsaangelegenheden. De Dienst Studie- en Studentenbegeleiding staat in voor de organisatie van de kwaliteitszorg.

Op het niveau van de faculteit ten slotte is de Onderwijscommissie Diergeneeskunde verantwoordelijk voor onder meer de inhoud en opbouw van het onderwijsprogramma, de organisatie van het onderwijs en de uitvoering van de kwaliteitscontrole. De Onderwijscommissie rapporteert aan de Faculteitsraad.

Met het oog op de beoordeling van de kwaliteit van het onderwijs door de studenten is de Dienst Studie- en Studentenbegeleiding van het RUCA in mei 2000 gestart met het organiseren van studentenenquêtes als onderdeel van de docentenevaluaties. Bedoeling is dat om de 2,5 jaar alle opleidingsonderdelen van de verschillende opleidingen van het RUCA worden geëvalueerd. De opleiding diergeneeskunde komt aan de beurt in 2002. Naast deze docentenevaluaties wordt op UA-niveau om de 8 jaar, parallel aan de visitatiecyclus, een grondige programma-evaluatie georganiseerd. De procedure hiervoor werd uitgewerkt door de Werkgroep Kwaliteitszorg, de organisatie van de evaluatie valt onder de verantwoordelijkheid van de Onderwijscommissie.

Hoewel de visitatiecommissie zich ervan bewust is dat de structuur en werking van de Onderwijscommissie nagenoeg volledig vastliggen op het niveau van de faculteit, met een welomschreven vertegenwoordiging van alle groepen, meent ze toch dat de Onderwijscommissie niet voldoende adequaat functioneert. De commissie beveelt de faculteit dan ook aan de structuur en werking van de Onderwijscommissie grondig te evalueren. De omvang van de commissie is te groot om een efficiënte werking mogelijk te maken. Daarenboven is het aantal verontschuldigheden voor de vergaderingen doorgaans vrij groot, en ligt de vergaderfrequentie aan de lage kant. Verder betreurt de commissie dat er geen structurele inbreng is van docenten van de Universiteit Gent. Dit zou de afstemming van het programma op dat van de Universiteit Gent ten goede komen.

De studenten hebben onvoldoende inbreng bij de besluitvorming. De drempel voor de studenten om een reële inbreng te hebben is te groot. Enerzijds hebben de studenten zelf een vertekend beeld van de mogelijkheden die hun lidmaatschap van de Onderwijscommissie biedt. Ze zijn van mening dat hun bijdrage weinig meerwaarde heeft en zijn onvoldoende gemotiveerd om actief mee te werken. Anderzijds worden de studenten door de staf onvoldoende gemotiveerd om een bijdrage te leveren. Bij het begin van het academiejaar zou duidelijk aan de studenten moeten uitgelegd worden welke de rol van de Onderwijscommissie is en welke de mogelijkheden voor de studenten zijn, om op die manier gemotiveerde studenten bereid te vinden hun bijdrage te leveren. Daarnaast acht de commissie het wenselijk enkele gemotiveerde studenten die in de tweede cyclus van de opleiding aan de Universiteit Gent zitten, bij de onderwijscommissie te betrekken (bijvoorbeeld één student uit elk van de drie studiejaar).

De procedures voor curriculumherziening en -innovatie functioneren binnen de opleiding diergeneeskunde tot hier toe onvoldoende. Het recent ingevoerde systeem van programma-evaluaties heeft nog niet de kans gekregen zijn deugdelijkheid te bewijzen. De commissie hoopt dat deze onderwijsvisitatie een aanzet vormt om op permanente basis en op een gestructureerde manier het curriculum te evalueren.

De procedure voor onderwijsevaluatie via de docentenevaluaties ten slotte, die voor de opleiding diergeneeskunde nog niet werden uitgevoerd, is volgens de commissie een degelijk instrument. De remediëringsmaatregelen die eraan zijn verbonden moeten nog verder worden uitgewerkt. De betrokkenheid van de studenten bij deze vorm van evalueren lijkt goed.

Gezien het feit dat de programma- en docentenevaluatie nog maar zeer recent zijn opgestart, en nog geen duidelijk beeld bestaat over de remediëringsmaatregelen, is er op dit moment nog geen sprake van integrale kwaliteitszorg. De aanzetten hiertoe zijn echter gegeven, en de visitatiecommissie hoopt dan ook dat de visitatie een goed aanknopingspunt biedt voor een verdere ontwikkeling van de procedures en een grondige bezinning over het onderwijsprogramma.

Bijlage 1: Personalia van de leden van de visitatiecommissie

Prof. Dr. C.J.G. Wensing (1938) studeerde Diergeneeskunde aan de Universiteit van Utrecht (1956-1962). In 1964 promoveerde hij aan de Universiteit van Utrecht op het proefschrift "The conductive system and its nervous component in the pig's heart." In 1965-1966 was hij post-doc research fellow NIH aan de Iowa State University, Ames - Iowa (USA). Van 1962 tot 1970 was hij wetenschappelijk medewerker aan de Faculteit Diergeneeskunde te Utrecht. In 1970 volgde zijn benoeming tot lector (thans Hoogleraar A) aan de Faculteit Diergeneeskunde van de Utrechtse Universiteit. Van 1971 tot 1974 vervulde hij de functie van decaan van deze Faculteit. In 1976 volgde de benoeming tot hoogleraar in de Veterinaire Anatomie en Embryologie aan dezelfde universiteit. Deze functie werd voltijds vervuld tot 1987 en daarna in een part-time aanstelling tot heden.

In 1981-1982 was hij gasthoogleraar in het bovengenoemde vakgebied aan de North Carolina State University in Raleigh NC (USA). In 1987 werd hij benoemd tot algemeen directeur van het Centraal Diergeneeskundig Instituut te Lelystad. Van 1986 tot 1990 was hij voorzitter van de Europese Veterinaire Anatomen Vereniging.

In 1994, na fusie van het Centraal Diergeneeskundig Instituut met drie kleinere Instituten, werd hij algemeen Directeur van ID-Lelystad. In 1999 is hij als algemeen directeur ID-Lelystad met pensioen gegaan.

Prof. Wensing is één van de drie auteurs van het Textbook of Veterinary Anatomy (Saunders). Zijn onderzoeksactiviteiten hebben zich gedurende vele jaren afgespeeld op het gebied van de ontogenie van het mannelijk genitaal apparaat.

Prof. Dr. M.E. Everts (1953) studeerde Biologie aan de Universiteit van Amsterdam (1971-1978). In 1983 promoveerde zij aan de Universiteit Leiden op het proefschrift "Effects of the thyroid state on force development and metabolism in skeletal muscle of the rat". In 1984 was zij visiting scientist op het Instituut voor Humane Fysiologie van de Universiteit van Pavia (Italië). Van 1985 tot 1991 was zij, eerst als post-doc en later als lector, verbonden aan het Fysiologisch Instituut van de Universiteit van Aarhus (Denemarken). Met een fellowship van de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen werkte zij tot september 1996 als senior onderzoeker op de Afdeling Inwendige Geneeskunde van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Sinds 1 september 1996 is zij hoogleraar Veterinaire Fysiologie aan de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht. In die functie houdt zij zich, naast onderzoek op het gebied van skeletspier en schildklierhormoon, bezig met de implementatie van het nieuwe curriculum: de integratie van veterinaire basisvakken (celbiologie, biochemie, anatomie en fysiologie) en de invoering van probleemgestuurd onderwijs. In augustus 2001 kreeg zij samen met de onderwijscoördinator van de afdeling Fysiologie de Docentenprijs van de Faculteit Diergeneeskunde in Utrecht.

Prof. Dr. G. Maes (1951) studeerde Scheikunde aan de Katholieke Universiteit Leuven, waar hij de diploma's Licentiaat Scheikunde (1973), Geaggregeerde Hoger Secundair Onderwijs (1977) en Doctoraat Wetenschappen (1978) behaalde. Hij promoveerde op een proefschrift getiteld "Het Ramanspectrum van moleculaire complexen van pyridines met broom". Vervolgens was hij verbonden aan het Belgische NFWO (huidig FWO-Vlaanderen), eerst als Aangesteld Navorser (1978-1980) en vervolgens als Bevoegdverklaard Navorser (1980-1990). In 1991 werd hij door de K.U.Leuven benoemd als deeltijds hoofddocent, vanaf 199? als deeltijds hoogleraar en vanaf 199? als full-time hoogleraar. Sedert 1995 is G. Maes titularis (Coördinator van Onderwijsteam) voor het vak "Algemene en Biologische Scheikunde" voor de 1ste kandidatuur Arts, Tandarts en Biomedische Wetenschappen. Tevens is hij sedert 1991 titularis van het vak "Inleiding tot de Fysicochemie", in de 2de kandidatuur Scheikunde aan KULAK/Kortrijk en van het vak "Scheikunde II" voor de 2de kandidatuur Biomedische Wetenschappen

K.U.Leuven. Prof. Maes is sedert enkele jaren lid van de Onderwijsraad van de K.U.Leuven, alsmede van de onderwijsvernieuwende Werkgroepen "OOI-projecten" en "Studiebegeleiding 1ste kandidatuur".

De onderzoeksactiviteiten van Prof. G. Maes situeren zich enerzijds in het domein van H-brug-interacties van biologische basen, en anderzijds in de ontwikkeling van biosensoren (in samenwerking met IMEC, Heverlee). Hij is in deze domeinen houder van circa 130 wetenschappelijke publicaties.

Mevr. A. Van Linthoudt (1972) studeerde politieke wetenschappen (1990-1994) en bedrijfseconomie (1994-1995) aan de Katholieke Universiteit Leuven. In de periode 1995-2000 was zij verbonden aan de Vlaamse Interuniversitaire Raad, eerst gedurende een korte periode als stafmedewerker onderwijsbeleid, en daarna gedurende vier jaar als stafmedewerker kwaliteitszorg. Sinds mei 2000 werkt zij als bestuurssecretaris beleidsplanning bij de provincie Vlaams-Brabant.

Bijlage 2: Bezoekschema

WOENSDAG 14 NOVEMBER

16u	installatie en voorbereidende vergadering visitatiecommissie
19u	informele ontmoeting met een vertegenwoordiging van de academische overheid, het faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden
20u	diner visitatiecommissie

DONDERDAG 15 NOVEMBER

9u - 10u30	intern beraad visitatiecommissie: voorbereiding van de gesprekken
10u30 - 11u15	gesprek visitatiecommissie met het faculteitsbestuur, de opstellers van de zelfstudie en de facultair coördinator
11u15 - 11u30	pauze
11u30 - 12u15	gesprek met de studenten uit de onderwijscommissie
12u15 - 13u	gesprek met leden van het academisch personeel uit de onderwijscommissie en verantwoordelijke interne kwaliteitszorg
13u - 14u	lunch visitatiecommissie
14u - 15u	gesprek met studenten
15u - 15u45	gesprek met leden van het assisterend academisch personeel
15u45 - 16u	pauze
16u - 17u15	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel
17u15 - 18u	gesprek met afgestudeerden van de opleiding
18u - 19u	nabespreking commissie, gelegenheid tot inzage cursussen, nota's en examenopgaven
19u30	diner visitatiecommissie

VRIJDAG 16 NOVEMBER

9u - 10u	bezoek commissieleden onderwijs- en practicumruimten, laboratoria, bibliotheek, computerlokalen e.d.
10u - 10u45	gesprek met verantwoordelijken studieadvies en -begeleiding (facultair en centraal), ombudspersoon, facultair verantwoordelijke internationalisering

10u45 - 11u	pauze
11u - 11u45	spreekuur en/of aanvullende gesprekken op uitnodiging van de commissie
11u45 - 12u30	gesprek met faculteitsbestuur, facultair coördinator, opleidingsverantwoordelijken
12u30 - 13u30	lunch visitatiecommissie
13u30 - 16u	intern beraad van de commissie, voorbereiding mondelinge rapportering
16u - 16u30	mondelinge rapportering